

የዘላቂ መልሶ መቋቋም ዕቅድ ዝግጅትና
ማስተግበሪያ የማሰልጠኛ ሰነድ

ጥር 2013 ዓ.ም

ባህርዳር፣

ማውጫ

1. መግቢያ	2
2. የስልጠና ሰነዱ ዓላማ	2
3. የስልጠና ማንዋሉ አስፈላጊነት	3
4. የቃላት ትርጓሜ ማብራሪያዎች	3
5. የዘላቂ መልሶ ማቋቋም መሠረታዊ መርሆዎች	5
6. የመልሶ ማቋቋም የኃላ ዳራ	5
6.1. ነባራዊ ሁኔታ ዳሰሳ	5
6.2. ከይዞታ መሬት መፈናቀልና የዘላቂ መልሶ ማቋቋም ምንነትና ጽንሰ ሃሳብ	8
6.3. የመልሶ ማቋቋምና የሰፈራ ዓይነቶች	9
6.3.1. በገጠር የመልሶ ማቋቋምና የሰፈራ ድጋፍ አተገባበር ምንነት	9
6.3.2. በከተማ የመልሶ ማቋቋምና የሰፈራ ድጋፍ አተገባበር ምንነት	9
6.3.3. ቀጥተኛ መሠረተ ልማትን ተከትሎ የሚከናወን የመልሶ ማቋቋምና የሰፈራ ድጋፍ አተገባበር ምንነት	10
6.3.4. በውስን ቦታዎች ላይ የሚደረግ የመልሶ ማቋቋምና የሰፈራ ድጋፍ አተገባበር ምንነት	10
7. የመልሶ ማቋቋም ማስፈጸሚያ የደርጊት መርሃ ግብር ዝግጅት	11
7.1. አስቸጋሪና ፈታኝ ሁኔታዎች	11
7.2. የዘላቂነት መልሶ ማቋቋም ማስፈጸሚያ የደርጊት መርሃ ግብር ዝግጅትና ትግበራ	11
7.2.1. የልማት ፕሮጀክቱ የሚያመጣውን ተፅዕኖ እና ተጎድቶችን የመለየት ሂደት	12
7.2.2. ካላ ክፍያና ተያያዥ ህጋዊ ማዕቀፎች	16
7.2.3. የመልሶ ማቋቋም እና የኑሮ አማራጭ የድጋፍ ስራዎችን ማከናወን	17
7.2.4. የተጠቃለለ የዘላቂ መልሶ ማቋቋም ዕቅድ ማዘጋጀት	20
7.2.5. የባለድርሻ አካላት ተግባርና ኃላፊነት	19
7.2.6. የቅሬታ አፈታት ስርዓት መዘርጋትና መተግበር	19
7.2.7. ክትትልና ግምገማ	19
8. የዘላቂ መልሶ ማቋቋም ተግባራት ማስፈጸሚያ ስልቶች	21
8.1. የፈጻሚ ባለሙያ እና የአመራሩን የመፈጸም ዓቅም ማሳደግ	21
8.2. ተነሽ ባለይዞታዎችን ተጠቃሚነት ማረጋገጥ	21
8.3. ስራዎችን በግልጽ በቅድም ተከተል አቅዶ መፈጸም	21
8.4. የአሳታፊነት መርህ መከተል	22
8.5. የቅንጅታዊ የአሰራር ስርዓት መዘርጋትና መፈጸም	22
8.6. የማስፈጸሚያ በጀት መወሰን	22
8.7. የአፈጻጸም ክትትልና ግምገማ ሥርዓት	22
9. ዕዝሎች	23

1. መግቢያ

መሬት ውስን የተፈጥሮ ጸጋ ከመሆኑም ባሻገር ለየትኛውም ልማት የማይተካ ሚና ያለው የምርት ኃይል ስለሆነ ይህን ጸጋ በቁጠባና በዕቅድ በመመራት በዘላቂነት መጠቀም ያስፈልጋል።

በሃገራችን ብሎም በክልላችን የሚገኙ አርሶ አደሮች ለጥምር ግብርና እና ተያያዥ ዘርፎች የሚጠቀሙበትን የገጠር መሬት ይዞታ ተረጋግጦለት ልማቱን እያከናወነ የሚገኝ ሲሆን፤ ነገር ግን በምንከተለው የማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ልማት ዕንቅስቃሴ ምክንያት ለልማቱ ሲባል ከአርሶ አደሩ ሰፊ የመሬት ልማት አቅርቦት ጥያቄ እየተበራከተ በመምጣቱ፤ ለምሳሌ በከተሞች መስፋፋት፤ በኢንዱስትሪ ልማት፤ በተለያዩ መሰረተ ልማት ዘርፎች ወ.ዘ.ተ. የነዚህ ተፈጥሮአዊና ሰው ሰራሽ የዕድገት ሂደቶች በግብርና የተሰማራውን አርሶ አደር ከስራ ውጪ እንዲሆንና ከይዞታው ሙሉ በሙሉና በከፊል እንዲነሳ ዳርጎታል።

መሬት የተወሰደባቸው የህብረተሰብ ክፍሎች አነስም በዛም በሚያገኙት ዕለታዊ አነስተኛ ገቢ የእለት ፍጆታቸውንና ማህበራዊ ወጪያቸውን የሚሸፍኑበት ከነቤተሰቦቻቸው የሚጠለሉበት ቤት በልማቱ ምክንያት የሚያጡበት ሁኔታ ለከፋ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ችግሮች መዳረግ ከሰብዓዊነት ሆነ ከፍትሃዊነት አንጻር ተገቢነት አለው ተብሎ አይወሰደም። ስለሆነም በልማት ምክንያት በመነሳታቸው ገቢያቸው የሚቋረጥባቸው ተጎጂ የሆኑ የህብረተሰብ ክፍሎችን በሚከፋለቸው ካሳና በልዩ ልዩ ድጋፎች በዘላቂነት መልሶ ማቋቋም የግድ ይላል።

ስለሆነም ይህ የዘላቂነት መልሶ ማቋቋም ዕቅድ ዝግጅትና የማስተግበሪያ የስልጠና ሰነድ በዘርፉ ለተሰማሩ ባለሙያዎችና አጋር አካላትን አቅም ለመገንባትና ስራ ላይ እንዲውል ተዘጋጅቷል።

2. የስልጠና ሰነዱ ዓላማ

- ስለ ዘላቂ መልሶ ማቋቋም ምንነትና ጽንሰ ሃሳብ
- ስለ ዕቅድ አዘገጃጀትና ትግበራ ሂደቶች አሰራር ምንነት ለማሳወቅ
- ዘላቂ መልሶ ማቋቋም ማስፈጸሚያ ስልቶችን ለማሳወቅ
- ስለ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ፋይዳዎች ግምገማ ማካሄድ ለፈጻሚ አካላት ግንዛቤና ዕውቀት እንዲኖራቸው ለማስቻል ነው።
- ዘላቂ መልሶ ማቋቋም ማስፈጸሚያ ስልቶችን ለማሳወቅ

3. የስልጠና ማንዋሉ አስፈላጊነት

ለህዝብ ጥቅምና ለልማት ሲባል ከእርሻ መሬታቸው የሚነሱ አርሶ አደሮች አዲስ የኑሮ ዘይቤ ተላምደው በዘላቂነትን ኑሮአቸውን ማስቀጠል እንዲችሉ እንዲሁም ከፊል መሬታቸው በልማት የተነሳባቸው በቀሪ መሬታቸው ላይ በዘላቂነት መልሶ ለማቋቋም እና ተከታታይነት ድጋፍ ለማድረግ እንዲቻል ከወቅታዊ ተለዋዋጭ ሁኔታዎች ጋር የሚጣጣም የአሰራርና የአተገባበር ቴክኒካል የስልጠና ሰነድ ማዘጋጀትና ለአስፈጻሚዎች ስልጠና መስጠት አስፈላጊ ሁኖ በመገኘቱ ሊዘጋጅ ችሏል።

4. የቃላት ትርጓሜ ማብራሪያዎች

በዚህ ፅሁፍ ላይ የሚከተሉት ቃላት ወይም አረፍተ ነገሮች ማብራራት ስራውን ለማከናወን ግልፅ እንዲሆን ያግዛሉ። በመሆኑም እነዚህን ቃላት መተርጎም፣ በግለፅ ማብራራትና መተንተን ስለ አሰራሩ የጋራ ትርጓሜ እንዲኖረን ይረዳል ማለት ነው፤ ስለሆነም ከዚህ በታች አንድ በአንድ በዝርዝር ተመለክቷል።

1.1. ካላ ማለት በህጋዊ መንገድ ተይዞ የነበረን የመሬት ይዞታ ለህዝብ ጥቅም ሲባል እንዲለቀቅ ለሚወሰንበት ለማንኛውም ሰው አግባብ ባለው አካል ከቦታው በሚነሳው ንብረት ወይም በመሬቱ ላይ ላደረገው ማናቸውም ማሻሻያ በገንዘብ ወይም በአይነት በሁለቱም በቅድሚያ የሚፈፀም ተመጣጣኝ ክፍያ ነው።

1.2 መልሶ ማቋቋም ማለት ለልማት ተብሎ በተወሰደው መሬት ምክንያት የሚያገኙት ጥቅም ለሚቋረጥባቸው የልማት ተነሿዎች ዘላቂ የገቢ ምንጭ እንዲኖራቸው የሚሰጥ /የሚደረግ / ድጋፍ ነው።

1.3 የህዝብ ጥቅም ማለት በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ መንገድ ህዝቦች በመሬት ላይ ያላቸውን ተጠቃሚነት በማረጋገጥና ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ልማትን በቀጣይነት በማጎልበት አግባብ ያለው አካል በልማት እቅድ መሰረት የህዝብ ጥቅም ብሎ የሚወሰን ነው።

1.4 የመሬት ባለይዞታ ማለት በአንድ የገጠር መሬት ላይ የይዞታ መብት ያለው ግለሰብ፣ ቡድን ወይም ማህበረሰብ፣ የመንግስት አካል፣ ማህበራዊ ተቋም ወይም ሌላ የህግ ሰውነት ያለው አካል ነው።

1.5 “ምጣኔ ሃብታዊ መፈናቀል” ሲባል ደግሞ የገቢ ማመንጫቸውን ያጣሉ እንዲሁም በአዲስ ቦታ ሲኖሩ ለአገልግሎት የሚያወጧቸው ወጭዎች ከፍተኛ ማለት ነው።

1.6 “ያለፍቃድ መፈናቀል” ማለት ከግለሰቦች ፍቃድ ውጭ ሳይስማሙበት ከነበሩበት ቀዬ/መንደር/ አካባቢ በግዴታ ወደ ሌላ ቦታ መስፈር ማለት ነው።

1.7 “መሬት ማስለቀቅ” የህዝብ ስልጣን ያለው አካል የመሬት ባለይዘታውን ተመጣጣኝ ካሳ ወይም ትክ በመስጠት የመሬት የመጠቀምና የይዘታ መብቱን እንዲያጣ ማድረግ ነው።

1.8 “አካላዊ መፈናቀል” ፕሮጀክቱ/ልማቱ መሬት በሚያገኝበት ወቅት የወልና የግል ይዘታ በግለሰቦች መኖሪያና የለማ ሃብታቸው ላይ ጉዳት በመድረሱ ምክንያት ወደ ሌላ ቦታ ማስፈር ማለት ነው።

1.9 “የዘላቂነት መልሶ ማቋቋሚያ የደርጊት መርሃ ግብር” ማለት ይህ ሰነድ በልማት ፕሮጀክት ምክንያት ጉዳት በደረሰባቸው የህ/ሰብ ክፍሎች ላይ ሃላፊነት ያለው አካል አሰራሩን ቀደም ብሎ ለመወሰን እና ለመከታተል ከዚህ በተጨማሪ የሚያስከትለውን ጉዳት እና የሚታጠሩ ሌሎች እሴቶች በመከላከል ተግባራዊነቱን የሚያሳይ የእቅድ ዝግጅትና ትግበራ ሂደት ነው።

1.10 የማቋቋሚያ ቦታ አቅርቦት ድጋፍ በልማት ፕሮጀክት ምክንያት ከይዘታቸው የተፈናቀሉ የልማት ተነሽ ለሆኑ የህብረተሰብ ክፍሎች የመስሪያ፣ የመኖሪያ እና የመሸጫ መሬት አቅርቦት ማለት ነው።

1.11 “የማቋቋሚያ ፓኬጅ” ማለት ለህዝብ ጥቅም ሲባል ከመሬት ይዘታቸው የሚነሱ ባለይዘታዎች ከንብረት ካሣ እና የልማት ተነሽ ካሣ በተጨማሪ በአካባቢያቸው ከሚካሄደው ልማት ተጠቃሚ የሚሆኑበት እና ዘላቂ የሆነ የገቢ ምንጭ ሊኖራቸው የሚያስችል አስፈላጊ የሆነ የመስሪያ ቦታ አቅርቦት፣ የገንዘብ፣ የሥልጠና እና የማማከር አገልግሎት ተሰጥቷቸው ወደ ስራ የሚገቡበት እና ተጠቃሚ የሚሆኑበት ሁኔታ በፓኬጅ ተቀርጾ ተግባራዊ የሚደረግበት ነው።

5. የዘላቂ መልሶ ማቋቋም መሠረታዊ መርሆዎች

በልማት ምክንያት በሚፈናቀሉ ባለይዞታዎች የሚደርስውን ጉዳት ለመቀነስና ለመከላከል የምንከተላቸው የአሰራር መርሆዎች

1. ከመሬት ይዞታቸው እና ከመኖሪያ ቦታቸው ባልተጠና እና ባልታቀደ ልማት ምክንያት የልማት ተነሽ የህብረተሰብ ክፍሎች መብቶቻቸው እንዲከበር ጉዳት እንዳይደርስባቸው አስፈላጊውን ድጋፍ የማድረግ፤
2. ጉዳት የደረሰባቸው የህብረተሰብ ክፍሎች በመለየት የሚገጥማቸውን ተፅዕኖ በቅድሚያ በመገመትና በመተንበይ በዘላቂነት ኑሮአቸውን የሚያሻሽሉበትን ምቹ ሁኔታ የመፍጠር፤
3. የዘላቂ መልሶ ማቋቋም አተገባበር በአሳታፊነት መልኩ ተፈጻሚ እንዲሆን የማድረግ፡፡
4. የኑሮ አማራጭ ድጋፍና የዘላቂነት መልሶ ማቋቋም ስራ ለተጎጂ የህብረተሰብ ክፍሎችና ለሌሎች ትኩረት የመስጠት፡፡
5. የመልሶ ማቋቋም ስራ ፍትሃዊነት፣ እኩልነት፣ ተጠያቂነትንና ዘላቂነትን የተከተለ ይሆናል፤

6. የመልሶ ማቋቋም የኋላ ዳራ

6.1. ነባራዊ ሁኔታ ዳሰሳ

በሀገራችን የከተሞች ዕድገት መስፋፋትና የማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ መሰረተ ልማት ዝርጋታ ከጊዜ ወደ ጊዜ በፍጥነት እየጨመረ ይገኛል፡፡ በመሆኑም በአሁኑ ጊዜ የኢትዮጵያ የከተማነት ድርሻ (level of urbanisation) 20 በመቶ እንደደረሰ የሚገመት ሲሆን የአገራችን የከተማ ህዝብ እድገት ምጣኔ (urban population growth rate) በአመት 5.4 በመቶ እንደሆነና ይህም በአለም አቀፍ ደረጃ እጅግ በጣም ከፍተኛ ፍጥነት ያለው ነው (የኢ.ፌ.ዴ.ሪ የፖ.ሊ.ሲ ጥናትና ምርምር ማዕከል የከተማ ማስፋፊያ ጥናት 2009 ዓ.ም)፡፡ በኢትዮጵያ ከተሞች የሚኖረው የህዝብ ብዛት በሚቀጥሉት ሁለት አስር አመታት ከ3-5 እጥፍ ያህል እንደሚያድግ ይጠበቃል (የኢትዮጵያ ከተሞች ማስፋፊያ ኢንሺዩቲቭ ጥናት 2008 ዓ.ም)፡፡ ይህ ከፍተኛ የህዝብ እድገት በከተሞች የመኖሪያ ቤቶችን እንዲሁም ሌሎች መሰረታዊ የማህበራዊ አገልግሎት ተቋማትንና መሰረተ ልማቶችን ለመገንባት ሲባል የሚያስፈልገውን የመሬት መጠን በዚሁ ልክ በከፍተኛ ፍጥነት እንዲጨምር ያደርገዋል፡፡ ከዚህ በተጨማሪም ሀገራችን ወደ መካከለኛ ገቢ ሃገሮች ተርታ ለማሰለፍ በምታደርገው ጥረት ለኢንዱስትሪ ፓርኮች፣ ለማደበርያና ስኳር

ፋብሪካዎች፣ ለዩኒቨርሲቲዎች ግንባታ ወ.ዘ.ተ የልማት ስራዎች የመሬት ፍላጎት በከፍተኛ ደረጃ እየጨመረ መጥቷል። በሌላ በኩል የኢንዱስትሪ ልማት በተፈጥሮው ሰፊ የመሬት አቅርቦት የሚጠይቅ ከመሆኑም በላይ ሌሎች የኢኮኖሚ ዘርፎች መስፋፋት በር የሚከፍት በመሆኑ በአንድ ከተማ ኢንዱስትሪ ሲቋቋም ለሰርቪስና ሌሎች አገልግሎቶች ተጨማሪ መሬት ስለሚጠይቅ የተዘጋጀ መሬት ፍላጎት በቀጣይም በከፍተኛ ደረጃ እየጨመረ ይሄዳል።

ለህዝብ ጥቅም የምንፈልገው የመሬት መጠን በጨመረ ቁጥር የተነሸው ቁጥርም በዛው ልክ እየጨመረ ይሄዳል። የኢንዱስትሪን አገልግሎትን ጨምሮ ለማህበራዊና ሌሎች ኢኮኖሚያዊ መሰረተ ልማቶች ግንባታ መሬት አዘጋጅቶ ማቅረብ አማራጭ የሌለው ጉዳይ በሚሆንበት ጊዜ አገልግሎት ላይ ያልዋለውን ባዶ መሬት አሟጦ የመጠቀሙ ጉዳይ እንደተጠበቀ ሁኖ ተጨማሪ የሚያስፈልጉ መሬቶች ለማግኘት ለእርሻና ተያያዥ ስራዎች የዋሉ መሬቶች ላይ የሚኖሩ ነዋሪዎችን በማንሳት ጥቅም ላይ እንዲውል ይደረጋል። ይህም ሂደት በከተማ ክልል ያለውንና በእርሻ ስራ ወይም በጊዜያዊነት የዕለት ገቢ ላይ ተመስርቶ ኑሮውን እየመራ ያለውን የህብረተሰብ ክፍል ወደ ሌላ አካባቢ እንዲዞር አለያም እዛው ማካተት ከተቻለም በትንሽ መሬት ላይ በርካታ ሰው መጠቀም የሚችልበትን ሁኔታ መፍጠር ይጠይቃል። በተለይ አርሶ አደሩ ደግሞ የኑሮ ዘይቤውን እስከ መቀየር የሚያስገድድ ሁኔታም ይፈጠራል። ከዚህ በተጨማሪም ከከተማው አልፎ በከተሞች አጎራባች የገጠር ወረዳዎች ለእርሻና ተያያዥ ስራዎች እንዲሁም ለአካባቢ ጥበቃ ደን ይወሉ የነበሩ ሰፊ የገጠር መሬቶች ወደ ከተማ ስለሚካለሉ በአንድ በኩል ከፍተኛ ቁጥር ላለው አርሶ አደር የኑሮ መሰረት መናጋት የሚያስከትል ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ የአካባቢ መሬቶች ሊያጋጥምን ይችላል። ስለሆነም ችግሩ እንዳይሰፋ በአንድ በኩል መሬቱን በቁጠባ መጠቀም በሌላ በኩል ደግሞ የሚነሱ የልማት ተነሽዎችን በዘላቂነት ለማቋቋም ጭምር አድርጎ መውሰድ የውዴታ ሳይሆን የግዴታ እየሆነ መጥቷል። ለዚህም በቅድሚያ ለልማት ሲባል ከይዞታቸው የሚነሱ አርሶ አደሮችና ሌሎች የማህበረሰብ ክፍሎችን የልማት ተጠቃሚነት ለማረጋገጥ የሚያስችሉና የአሰራር ስርዓቶችን ቀርጾ መንቀሳቀስ የግድ እየሆነ መጥቷል።

የእስከሁኑ የመሬት ዝግጅት አካሄድ በአብዛኛው ስለሚፈናቀሉ አርሶአደሮችና ሌሎች የህብረተሰብ ክፍሎች ቀጣይ እጣፋንታ እየታሰበበትና ተገቢውን የማቋቋሚያ ድጋፍ በመስጠት ተጠቃሚ የሚደርግ አይደለም። በየገጠሩና በየከተማው ካሳ የወሰዱና ያልወሰዱ ለልማት የተነሱ ነዋሪዎች ቀጣይ የሚነሱ ወ.ዘ.ተ ዝርዝር መረጃ ብንፈልግም በተደራጀ አግባብ ሰለማይያዝ በቀላሉ ማግኘት ያስቸግራል። ስለሆነም ለልማት ተነሽዎች የሚደረግ ዘላቂ የማቋቋሚያ ድጋፍ እንዲሁም ተነሽዎች በምን ሁኔታ ላይ እንደሚገኙ የክትትልና የግምገማ ስራ በተገቢው ማከናወን ያስፈልጋል።

በገጠር ሆነ በከተሞች የልማት ተነሽዎችን የማቋቋም ስራ ለመስራት የህግ መሰረት ቢኖርም ተገቢው ትኩረት ተስጥቶት አልተተገበረም። በኢ.ፌ.ድ.ሪ ህገ መንግሥት (አዋጅ ቁጥር 1/1987) አርሶ አደሮች የእርሻ እና የግጦሽ መሬት በነጻ የማግኘትና ከይዞታቸው ያለመነቀል መብት እንዳላቸው በከተማም ሆነ በገጠር የሚኖሩ ዜጎች ንብረት የማፍራትና ይዞታቸውን ለህዝብ ጥቅም ሲባል የሚለቁ ከሆነ ላፈሩት ንብረት በቂና ተመጣጣኝ ካሳ የማግኘት መብት እንዳላቸው እና ማናቸውም በመንግስት ወይም በሌሎች አካላት የሚተገበሩ ፕሮጀክቶች የልማት ተነሽዎችን የኑሮ ሁኔታ ሊያሻሽሉ እንደሚገባው ይደነግጋል። ከዚህ በመንሳት ህገመንግስቱ ለልማት ተነሽዎች ካሳን ስለመክፈል ሆነ የማቋቋሚያ ድጋፎችን ስለመስጠት የህግ መሰረት መጣሉን ማየት ይቻላል። ይሁንና መሬት ለልማት የወሰደው አካል የልማት ተነሽዎችን የማቋቋሚያ ድጋፍ ያደርጋሉ በሚል የተቀመጠው ድንጋጌ አስገዳጅነት የሌለው በመሆኑ በገንዘብ ወይም በዓይነት ከሚሰጥ የአንድ ጊዜ የንብረት እና የመፈናቀያ ካሳ በዘለለ ተነሽዎችን በዘለቂነት የማቋቋም ግዴታ እንደሌለባቸው አድርገው እንዲያዩ በር ከፍቷል። በሌላ በኩል በከተሞች የመሬት ዝግጅት ከፍተኛ መዋዕል ንዋይ መጠየቁና ካለባቸው የፋይናንስ አቅም ውስንነት ተግዳሮቶች ጋር ተደማምሮ ተነሽዎችን በማቋቋም ዙሪያ ትኩረት ሰጥተው ሲያከናውኑ አይታዩም። በተጨማሪ በማንኛውም የአስተዳደር እርከን በአርሶ አደር የተያዘን መሬት በማስለቀቅ ለሌላ የተሻለ ልማት ለማዋል ለተነሽዎች በመሬቱ ላይ ያሰፈሩትን ንብረት በነበረበት ሁኔታ ለመተካት የሚያስችል በገንዘብ የሚሰጥ የንብረት እና መፈናቀያ ካሳ ማመቻቸት ላይ ብቻ እንዲያተኩሩ አድርጓል።

በዚህም ምክንያት ተነሽዎችን ከአጠቃላይ ልማቱ ተጠቃሚ ሊያደርግና የኑሮ ሁኔታቸውን በዘላቂነት ማሻሻል የሚያስችል ድጋፍ እየተደረገ አይደለም። ከዚህ በተጨማሪም ጥናቱ የልማት ተነሽዎች በከተማ አስተዳደርና በባለሀብቶች በኩል በአካባቢያቸው በሚቋቋሙት አዲስ የኢንቨስትመንት ፕሮጀክቶች ላይ ለራሳቸው እና ለቤተሰቦቻቸው የስራ እድል እንደ ሚፈጠርላቸው ተስፋ የሚሰጣቸው ቢሆንም በአብዛኛው ተግባራዊ አለመሆኑን አመለክቷል። በመሆኑም በከተሞች የልማት ተነሽ አርሶ አደሮችንና ሌሎች የህብረተሰብ ክፍሎች በዘላቂነት ለማቋቋም አዲሱን የከተማ የኑሮ ዘይቤ ተላምደው በዘላቂነት ከከተማ ጋር ተያያዥ በሆኑ ስራዎች መስማራት የሚያስችላቸው ምቹ ሁኔታ ስለማይፈጠር ስራ አጥነትን ጨምሮ ለተለያዩ ማህበራዊ ችግሮች የሚጋለጡበት ሁኔታ ይታያል።

ስለሆነም የመሬት ዝግጅት ሲታሰብ በቅድሚያ የልማት ተነሽዎች ኑሮአቸውን ማስቀጠል የሚችል አማራጭ የኑሮ መሰረት የሚተካ የዘላቂ መልሶ ማቋቋም ድጋፍ ሊደረግላቸው ይገባል።

6.2. ከይዞታ መሬታቸው የልማት ተነሽ ለሁኑ የዘላቂ መልሶ መቋቋም ምንነትና ጽንሰ ሃሳብ

የሃገራችን ሕገ መንግስት በአንቀፅ 44 እና የንብረት ማስለቀቅ አዋጅ 1161/2011 አንቀፅ 16 (ከ1 እስከ 6) ላይ እንደተመለከተው ለልማት ስራ ተብለው የሚነሱት የልማት ተነሾችን በተቻለ መጠን ህይወታቸው ወደነበረበት እንዲመለስ የመልሶ ማቋቋም እገዛ ሊደረግላቸው እንደሚገባ ይደንግጋል። መልሶ ማቋቋም ማለት ባለይዞታዎች ከይዞታቸው ሲነሱ የሚደርስባቸውን ችግር ተቋቁመው የኑሮ ሁኔታቸው፣ የገቢ ምንጮቻቸውና የስነ ልቦናቸው ሁኔታ ወደ ነበሩበት ወደ ቀድሞውኑ ሁኔታ እንዲመለስ የሚደረግ እገዛና ድጋፍ ነው።

የልማት ተነሾች ከይዞታቸው ሲነሱ ሦስት ዓይነት መፈናቀል ይደርስባቸዋል። አንደኛው አካላዊ መፈናቀል ሲሆን ሁለተኛው ማህበራዊና ሦስተኛው ደግሞ ኢኮኖሚያዊ መፈናቀል ናቸው። አካላዊ መፈናቀል ሲባል ይኖርበት ከነበረበት አካባቢ ይፈናቀላል ማለት ነው። ስለሆነም ጉዳቱ ቤቱና የእርሻ መሬቱን ያጣል፣ በሌላ ቦታ ሄዶ አዲስ መኖሪያ ገንብቶ እንዲኖር ሲገደድ የማህበራዊና የኢኮኖሚ መፈናቀልን ያስከትላል። የማህበራዊ መፈናቀሉ የሚከሰተው ብዙ ጊዜ በሠፈሩ ሲኖር ያካበታቸውን ወዳጆች፣ የሃይማኖት ተቋማት፣ እድሮች፣ ዕቁቦች፣ ገበያዎች፣ የመዝናኛ ቦታዎች፣ ወ.ዘ.ተ ባንድ ጊዜ በማጣት ነው። የኢኮኖሚ መፈናቀል ሲባል ደግሞ የገቢ ማመንጫውን ያጣል እንዲሁም አዲሱ ቦታ ሲኖር ለአገልግሎት የሚከፍላቸው ወጭዎች ከፍ ማለት ነው። ከመሬቱ ለዘለቄታ የሚፈናቀል አርሶ አደር ተመሳሳይ የእርሻ ቦታ ካልተሰጠው፣ ሌላ አማራጭ የገቢ ምንጭ መፈለግ ይኖርበታል።

አርሶ አደሮች ለንብረታቸው ተመጣጣኝ ካሣ፣ ለመሬታቸው ደግሞ መፈናቀያ ካሣ ካገኙ በኋላ በመንግስት በኩል እገዛ ካልተደረገላቸው በቀር በካሣ መልክ ያገኙትን ገንዘብ በዕውቀት ማነስ የተነሳ ባጭር ጊዜ ውስጥ ቁም ነገር ላይ ሳያውሉት ሊያባክኑት ይችላሉ። በብዙ ቦታዎች በተግባር የሚታየውም ይኼው ነው። በሌሎች ሃገሮች፣ የልማት ተነሾች በአዲስ ሙያ ትምህርት ተሰጧቸው ኑሮዎቻቸውን ለመቀጠል የሚያስችል ዓቅም እንዲያገኙ ይደረጋል። የከተማና የገጠር አስተዳደሮች ይህንን እንዲወጡ ግዴታ የተጣለባቸው ቢሆንም በተግባር ግን ከአደረጃጀትና ከመዋቅር ችግር የተነሳ፣ በሕጉ ላይ የግልፀኝነት ማነስ እና ከአመራሩ ቁርጠኝነት ማነስ የተነሳ ትኩረት ተሰጦት እየተፈጸመ አይደለም።

6.3. የመልሶ ማቋቋምና የሰፈራ ዓይነቶች

ለህዝብ ጥቅም ሲባል ከይዞታቸው የሚነሱ ባለይዞታዎችን ወደ ሌላ አካባቢ ለማቋቋምና ለማስፈር የምንከተላቸው አራት ዋና ዋና የመልሶ ማቋቋምና የሰፈራ አይነቶች ተግባር ላይ ይውላሉ

6.3.1. በገጠር የመልሶ መቋቋምና የሰፈራ ድጋፍ አተገባበር ምንነት

በገጠር የሚከናወን ልማት የሚፈለገውን መሬት የማስለቀቅ ስራ በዋናነት በተለያዩ አነስተኛና ትላልቅ ፕሮጀክቶች ሰፊ የመሬት አቅርቦት ፍላጎት የሚጠይቁና ብዛት ያለው የህብረተሰብ ክፍሎችን ከይዞታቸው የሚያስለቅቅ ብሎም ለጉዳት የሚዳርግ ነው። ስለዚህ በልማት ፕሮጀክቱ ምክንያት ጉዳት የደረሰበትን የህብረተሰብ ክፍል በዘላቂነት ለማቋቋም ተመጣጣኝ የሆነ ትክ የእርሻና የግጦሽ እና የመኖሪያ ቦታ በመለየት በተመረጡ የቀበሌ ማዕከላትና በቀሪ የመሬት ይዞታቸው ዝርዝር የሰፈራ ፕሮግራም በማመቻቸት ተግባራዊ የሚደረግ የመልሶ መቋቋምና የሰፈራ ድጋፍ ዓይነት ነው።

በገጠር ለልማት ተብሎ የሚከናወን የመሬት አቅርቦት በባለይዞታው ላይ የሚያስከተለው ችግር

- ዋነኛ የኑሮ መሰረቱና ገቢው በግብርና የተመሰረተ አርሶ አደር ለቤተሰቡና ለትውልድ የሚተላለፈውን መሬት በቋሚነት በማጣቱ ምክንያት ለምጣኔ ሃብታዊና ማህበራዊ ጉዳት የሚዳርግ መሆኑ፤
- አዲስ ተፈናቃይ ሰፋሪዎችና በሰፈራ ተቀባይ ነባር የህብረተሰብ ክፍሎች የማህበራዊና ባህላዊ እሴቶች አለመጣጣም፤

6.3.2. በከተማ የመልሶ መቋቋምና የሰፈራ ድጋፍ አተገባበር ምንነት

በከተማ መስፋፋትና ዕድገት ጋር በተያያዘ ለመኖሪያ ቤት፣ ለአገልግሎት፣ ለንግድ፣ ለማኑፋክቸሪንግ ኢንዱስትሪ ዘርፍ ልማት የሚፈለገውን መሬት የማስለቀቅ ስራ በዋናነት በተለያዩ አነስተኛና ትላልቅ ፕሮጀክቶች ሰፊ የመሬት አቅርቦት ፍላጎት የሚጠይቁና ብዛት ያለው የህብረተሰብ ክፍሎችን የሚያፈናቅል ብሎም ለከፋ ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ስነልቦናዊ ጉዳት የሚዳርግ ነው። ስለዚህ በልማት ፕሮጀክቱ ምክንያት ጉዳት የደረሰበትን የህብረተሰብ ክፍል በዘላቂነት ለማቋቋም ተመጣጣኝ የሆነ ካላ፣ የመኖሪያና መስሪያ ቦታ፣ የብደር አቅርቦትና የግብየት ሰንሰለትና ትስስር እንዲሁም ሌሎች አማራጭ ድጋፎች የሚደረግላቸው የዘላቂ መልሶ መቋቋምና የሰፈራ ፕሮግራም ዓይነት ነው።

በከተማ በሚጠየቁ የመሬት አቅርቦት ጥያቄ ምክንያት የማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ መፈናቀል ይደርስባቸዋል ስለሆነም በርካታ ችግሮች ያጋጥማቸዋል ከነዚህ መካከል ዋነኛው ችግር፡-

1. ተመጣጣኝ የመስሪያና የመኖሪያ ቦታ አቅርቦት ችግር መኖር፤
2. የሥራ አጥነት መስፋፋት፤
3. ከቀድሞ ገቢ ጋር በተነፃፃሪ ሊያካክስ የሚችል የስራ ዕድል ያለመኖር ችግር፤
4. ከአዲስ የኑሮ ዘይቤ ጋር እራስን አጠጥሞ ለመምራት አለማቻል ወ.ዘ.ተ.

6.3.3. ቀጥተኛ መሠረተ ልማትን ተከትሎ የሚከናወን የመልሶ መቋቋምና የሰፈራ ድጋፍ አተገባበር ምንነት

ይህ በዋናነት መሰረት የሚያደርገው መሰረተ ልማት አውታሮች ዝርጋታ በተያያዘ በተለይ የመንገድ፣ የባቡር፣ የመብራት፣ የውሃ፣ የስልክ መስመሮች ዝርጋታ ተከትሎ ይዞታቸውን ለሚለቁ አርሶ አደሮች የሚከናወን ተመጣጣኝ የሆነ የዘላቂ መልሶ ማቋቋም የድጋፍ አይነት ነው።

በገጠር የመሰረተ ልማት ለምሳሌ፡ በኤሌትሪክ ሃይል መስመር ዝርጋታ የሚኖሩ የመሬት ተጠቃሚ ባለይዞታዎች ላይ ሰፊና የተለጠጠ የመሬት አቅርቦት ጥያቄ ስለማይጠይቅ የሚያደርሰው ተጽዕኖ ቀላል ነው። የካሳ አይነቱም በጊዜያዊነት ጉዳት ለደርሰበት ንብረት ወይም ምርት ማንሻ የሚሆን ነው። የመሰረተ ልማት ዝርጋታው በጥሩ ሁኔታ ፕላን ሁኖ የሚተገበር ከሆነ የሚፈናቀሉትን በቀላሉ ወይም በከፊል መከላከልና መቀነስ ይቻላል። በተነፃፃሪ ለእንደነዚህ ዓይነት ልማቶች የሚቀርብ የመሬት ጥያቄ ፍላጎት ቀደም ብሎ ለህብረተሰቡ በተገቢው ተደራሽ ማድረግ ካልተቻለ በሚከናወነው ቋሚ የመሰረተ ልማትና እና በተጎጂ የህብረተሰብ ክፍሎች ላይ ክፍ ያለ ጉዳት ሊያስከትል ይችላል።

6.3.4. በውስን ቦታዎች ላይ የሚደረግ የመልሶ መቋቋምና የሰፈራ ድጋፍ አተገባበር ምንነት

በውስን ቦታዎች ላይ የሚከናወን የመልሶ መቋቋምና የሰፈራ ድጋፍ አተገባበር በተናጠል የተያዙትንም የሚካትቱና የመሰረተ ልማት ላልሆኑ ፕሮጀክቶች ማለትም ፋብሪካዎች፣ ሆቴሎች፣ የንግድ ተቋማት፣ የማዕድን ማውጫ ቦታዎች፣ ማመንጫና የመስኖ አውታር ዝርጋታ ወ.ዘ.ተ የሚከናወኑ ልማቶችን ያጠቃልላል። በውስን ቦታዎች የሚከናወን ልማት ከቀጣይ መፃኢ የልማት ዕድገት ጋር በተያያዘ የፕሮጀክት ማሻሻያ ፍላጎቶች እያደጉ ስለሚመጡ ልማቱን ለማከናወን ተጨማሪ የመሬት አቅርቦት ስለሚጠይቅ ህብረተሰቡን በስፋት ከይዞታ መሬት እንዲፈናቀል ይዳርገዋል። ይህም በተጠናና በዕቅድ ተይዞ በየጊዜው በፕሮጀክቱ ምክንያት የተፈናቀሉ የህብረተሰብ ክፍሎች የሚቋቋሙበት ስራ ለመስራት ዕድል የሚሰጥ ነው።

7. የመልሶ ማቋቋም ማስፈጸሚያ የደርጊት መርሃ ግብር ዝግጅት

የዘላቂነት መልሶ ማቋቋሚያ ማስፈጸሚያ የደርጊት መርሃ ግብር ማለት ይህ ሰነድ በልማት ፕሮጀክት ምክንያት ጉዳት በደረሰባቸው የህ/ሰብ ክፍሎች ላይ ሃላፊነት ያለው አካል አሰራሩን ቀደም ብሎ ለመወሰን እና ለመከታተል ከዚህ በተጨማሪ የሚያስከትለውን ጉዳት እና የሚታጡ ሌሎች እሴቶች በመከላከል ተግባራዊነቱን የሚያሳይ የእቅድ ዝግጅትና ትግበራ ሂደት ነው።

7.1. አስቻይና ፈታኝ ሁኔታዎች

ለከተሞች መስፋፋት፣ ለማኅተሞች ሕይወት ፣ መሰረተ ልማት አውታር ዝርጋታ እና ለተለያዩ አገልግሎቶች የሚውል መሬት በስፋትና በቀጣይነት የማዘጋጀትና የማቅረብ ተግባር ዋነኛ ቁልፍ ስራ ነው። ይህንን ስራ በዋናነት ማስካት የሚቻለው ደግሞ ለሕዝብ ጥቅም ተብሎ መሬት ልማት ሲፈለግ ለሚነሱ የልማት ተነሽዎች ተገቢውን ትኩረት ሰጥቶ አሳታፊና ተጠቃሚ ማድረጉ ይበልጥ የልማቱ አጋርና ባለቤት እንዲሆን ያስችላል። ስለሆነም የዘላቂ ስራውን በተገቢው ለማከናወን ይረዳ ዘንድ በመጀመሪያ ደረጃ የጠራ መረጃ መያዝ ያስፈልጋል።

የልማት ተነሽዎች የማቋቋም ስራ የተለያዩ አካላትን ድጋፍ የሚጠይቅና በባለቤትነትና በተጠያቂነት የሚሰራ ራሱን የቻለ ተቋም የሚፈልግ ግዙፍ ስራ ነው። ነገር ግን እስካሁን በዚህ መልክ እየተሰራ ባለመሆኑ ከልማቱ የተነሱ ነዋሪዎችንም በአግባቡ ለማቋቋም ጅምሮ ቢኖሩም ይህን አጠናክሮ ማስቀጠል ይገባል። በአንድ በኩል የልማት ተነሽዎች የሚጉላሉበትና ልማቱ ባለመጣ የሚሉበትና የሚማረሩበት ሁኔታ የተፈጠረ ሲሆን በሌላ በኩል በመረጃ ዕጦት የህዝብ ሀብት የሚባክንበት ሁኔታ ይታያል። በመሆኑም ከላይ የተዘረዘሩትን መሰረታዊ ችግሮች ተፈተው ለአገልግሎት ዘርፍና ለኢንቨስትመንት የሚደረግ የመሬት ዝግጅት እና የልማት ተነሽዎች የማቋቋም ስራ በጠራ መረጃ ላይ ተመስርቶ በግልጽ አሰራር ተጠያቂነትና ኃላፊነት ባለው ተቋም የሚከናወን እንዲሆን ማድረግ ይገባል።

7.2. የዘላቂነት መልሶ ማቋቋም ማስፈጸሚያ የደርጊት መርሃ ግብር ዝግጅትና ትግበራ

በማንኛውም ፕሮጀክት የፊዚካል ወይም የምጣኔ ሃብት መፈናቀል የሚደርስባቸው የህብረተሰብ ክፍሎችን በዘላቂነት መልሶ ለማቋቋም የሚያስችል ዝርዝር ዕቅድ መንደፍ ያስፈልጋል፤ የአተገባበር ወሰኑም የሚወስነው በፕሮጀክት ስፋት ጥበትና እንዲሁም በሚያከናውነው ተግባር ይሆናል። በእቅድ ዝግጅት ወቅት ተጎጂ የህብረተሰብ ክፍሎችን የመደገፍ የማደርጀት፣ የሃብት ብክነትና ስራ አጥነት እንዳይፈጠር ክትትል የማድረግና ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ተፅዕኖዎችን በመቀነስ የኑሮ ሁኔታቸውን እንዲሻሻል መድረግ ይኖርበታል።

አንድ የዘላቂነት መልሶ ማቋቋም ማስፈጸሚያ የደርጊት መርሃ ግብር /RAP/ ሲዘጋጅና ሲተገበር የሚከናወኑ ዋና ዋና ተግባራት በቅደም ተከተል ስንመለከት፤ ፕሮጀክቶች የሚያስከትሉትን ተፅዕኖዎችንና ጉዳቱ የሚደርስባቸውን ህብረተሰብ ክፍሎች በቅድሚያ የመለየት፣ የካሳ ግመታና ክፍያ ስርዓት ብሎም ደጋፊ ህጋዊ ማዕቀፎች፣ የሰፈራ ቦታ ልየታና የዘላቂነት ማቋቋም ስራዎች፣ ከማቋቋሚያ ዕቅድ ጋር የተጣጣመ ችግር ፈች በጀት መመደብ፣ የአፈፃፀም የድርጊት መርሃ ግብር የማዘጋጀት፣ የባለድርሻ አካላት ኃላፊነትና ተግባር ለይቶ የመወሰን፣ ህብረተሰቡን የማውይይትና የማማከር ሰራ የማከናወን፣ የቅሬታ አፈታት ስርዓት የመዘርጋትና የመፈጸም፣ የክትትልና ግምገማ ተግባራትን በወቅቱ የማካናወንና የሪፖርት ግንኙነት ስራዎች ሲሆኑ ከዚህ በታች አንድ በአንድ ለማየት እንሞክራለን።

7.2.1. . የልማት ፕሮጀክቱ የሚያመጣውን ተፅዕኖ እና ተጎድቶችን የመለየት ሂደት
 በልማት ፕሮጀክት ምክንያት ጉዳት የደረሰባቸው የመሬት ተጠቃሚ ባለይዞታዎች ልየታና የተፅዕኖ ጥናት ዳሰሳ ማድረግ። ለሕዝብ ጥቅምና ለሌሎች ልማቶች ሲባል የገጠር መሬት የሚለቀቅበት፣ ካሳ የሚከፈልበትን እና የልማት ተነሽዎችን በዘላቂነት መልሶ ለማቋቋም የወጣ መመሪያ ቁጥር 44/2013 ዓ.ም በዝርዝር ተቀምጧል።

ለህዝብ ጥቅም ሲባል በሚከናወኑ የልማት ስራዎች የሚነሱ የልማት ተነሽዎችን መልሶ የማቋቋም ተግባር የደረሰባቸውን የጉዳት መጠን መሠረት ያደረገ መሆን አለበት። በዚህም መሠረት የልማት ተነሽዎችን መልሶ የማቋቋም ተግባር ከዚህ ቀጥሎ በተቀመጠው የጉዳት ደረጃ በጥናት ተልይቶ ይከናወናል።

ሀ. ዘጠና እና ከዘጠና በመቶ በላይ የይዞታ መሬቱ፣ የለማ ቋሚ ንብረቱ ወይም ኑሮው የተመሠረተበት የገቢ ምንጭ ጉዳት የደረሰበት ማንኛውም የልማት ተነሽ፣ የማጨሻ ቤቱ በልማት ምክንያት ቢፈርስበትም ወይም ባይፈርስበትም አንደኛ ደረጃ ተጎዷ ተብሎ ይመደባል፤

ለ. ከሰባ አስከ ሰማኒያ ዘጠኝ ነጥብ ዘጠኝ በመቶ የይዞታ መሬቱ፣ የለማ ቋሚ ንብረቱ ወይም ኑሮው የተመሠረተበት የገቢ ምንጭ ጉዳት የደረሰበት የልማት ተነሽ የማጨሻ ቤቱ በልማት ምክንያት ቢፈርስበትም ወይም

ባይፈርስበትም ሁለተኛ ደረጃ ተጎዷ ተብሎ ይመደባል፤

ሐ. ከአርባ አስከ ስልሣ ዘጠኝ ነጥብ ዘጠኝ በመቶ የይዞታ መሬቱ፣ የለማ ቋሚ ንብረቱ ወይም ኑሮው የተመሠረተበት የገቢ ምንጭ የተነካበት ማንኛውም የልማት ተነሽ ሶስተኛ ደረጃ ተጎዷ ተብሎ ይመደባል፤

መ. ከሃያ እስከ ሰላሣ ዘጠኝ ነጥብ ዘጠኝ በመቶ የይዞታ መሬቱና ቋሚ ንብረቱ የተጎዳበት ማንኛውም የልማት ተነሿ አራተኛ ደረጃ ተጎጂ ተብሎ ይመደባል፤

ሠ. ከሃያ በመቶ ያነሰ የይዞታ መሬቱ የተወሰደበትና ቋሚ ንብረት የተነካበት የልማት ተነሿ ደረጃ አምስት ተጎጂ ተብሎ ይመደባል፤ ከዚህ በታች በተቀመጠው የአሰራር ቅደም ተከተል የጉዳት ደረጃውን ና የተፅዕኖ ጥናት ተፈጻሚ ማድረግ ይገባል።

I. ልማቱ የሚተገበርበት ወይም የሚከናወንበትን ቦታ በማጥናት ካርታ የማዘጋጀት ስራን ማከናወን

በዚህ ክፍል በዋናነት የሚሰሩ ተግባራት ስንመለከት ለልማት የተፈለገው መሬት የት ቦታ እንደሆነ የመስክ ምልክታ የማካሄድ፤ መሬት የሚወሰድባቸው የህብረተሰብ ክፍሎች በእርግጥ እየኖሩበት ያለበትን የአሰፍፈር ሁኔታ የዳሰሳ ጥናት ማካሄድ፤ የመሰረተ ልማት ዝርጋታ፤ የደን፤ የአፈር ሁኔታ፤ የውሃ ሃብት እና የመሬት አጠቃቀም ሁኔታ የመለየት ስራ መስራት በተገቢው በመስክ የዳሰሳ ጥናት ወቅት በትክክል በካርታ ላይ መመላከት ይኖርበታል፤ ይህ ስራ በይበልጥ በህብረተሰቡ ላይ ሊደረስ ወይም ሊያጋጥም የሚችለውን መነሻ የተጽዕኖ አይነቶች ለመለየት ያስችላል ማለት ነው።

ካርታውን በማዘጋጀት ወቅት በዝርዝር ሊያሳይ በሚችል መንገድ ሊዘጋጅ ይገባል። ከተቻለም የጉዳቱን ሁኔታ በቢሮ ደረጃ ለመተንተን የሚስችል ቴክኖሎጂ በመጠቀም መሬቱ የሚፈለግበት አካባቢ የሚያሳይ ኤሪያል/ አየር ፎቶግራፍን በግብዓትነት በመጠቀም የቅየሳ ኮርድኔቶችን ማመንጨት ያስችላል የስራውንም አድካሚነት ይቀንሳል፤ በመሆኑም በአግባቡ ጊዜአችን በመጠቀም ከላይ የተገለጹትን መሰረተዊ መረጃዎችን በቀላሉ ለማግኘት ያስችለናል ማለት ነው።

II. የቤት ለቤት ዳሰሳ ጥናት

በልማት ፕሮጀክት ምክንያት ጉዳት የደረሰባቸው የህብረተሰቡ ክፍሎች የቆጠራ ስራ በማካሄድ መልሶ ማቋቋም ዕቅድ ዝግጅት /RAP/ ለማዘጋጀት ወሳኝ ደረጃ ነው። በቆጠራ ስራ ወቅት 4 ጠቃሚና ተያያዥነት ያላቸው ተግባሮች ለማከናወን ከዚህ በታች ተዘርዝረዋል።

- በልማት ፕሮጀክት ምክንያት ጉዳት የደረሰባቸውን እያንዳንዱ ተጎጂ ቆጠራ ጠቃሚና ተያያዥ መረጃዎች በጥንቃቄ ተለይተው መመዝገብና መረጃዎች ማደረጃትና መተንተን ይኖርባቸዋል፤
- ጉዳት የደረሰባቸውን የህብረተሰብ ክፍሎች በተገቢው መለየትና መረጃቸውን በማደራጀት፤ የማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ዳሰሳ ጥናት ማድረግ።

- ፕሮጀክቱ ተግባራዊ ከመሆኑ በፊት የተነሽ ባለይዞታዎች ህጋዊ ካሳ ተገምቶ እንዲከፈላቸው እና ከመመሪያ ቁጥር 44/2013 ዓ.ም አኳያ እንደጉዳት መጠናቸው የሚደረጉ ድጋፎችን በመለየት ተግባራዊ የማድረግ፤
- መሠረታዊ የሆነ የክትትልና ግምገማ ስርዓትን መዘርጋት፤

III. ጉዳት የደረሰበት ሃብት ቆጠራ /inventory/

በልማት ፕሮጀክት ምክንያት በቤተሰብ፣ በድርጅቶች በህብረተሰቡ ክፍሎች ላይ በሃብትና ንብረት ላይ ጉዳት የደረሰው ቆጠራ ማካሄድ፡፡

የመረጃ ቆጠራና ምዝገባ የህብረተሰቡን ሁለንተናዊ ተሳትፎ በማሳደግ በተያዘለት ቀን ማጠቃለል ለምንሰራው የመልሶ ማቋቋም ተግባርት አጋዥ እንዲሆን ያደርገዋል፡፡ የካሳ ግመታ ስራ ከመስራታችን በፊት የንብረት ቆጠራና ምዝገባ የሚጠናቀቅበት ቀን /cut of date/ ለህብረተሰቡ ቀድሞ ግንዛቤ በማሳደግ እና ራሳቸውን ለማቋቋም የኑሮ አማራጮች ስልቶችን እንዲያዩ ግንዛቤ በማሳደግ ፡፡ የቆጠራ ስራ በምንሰራበት ሰዓት ጉዳት የደረሰበት የህብረተሰቡ ክፍልና የንብረቱ መረጃው በተገቢው መንገድ ተቆጥሮ ማዘጋጀትና መያዝ ይገባል፡፡ የንብረት ቆጠራ የተጠናቀቀበት ቀን /cut of date/ ከአለቀ በኋላ ጉዳት የደረሰባቸው የህብረተሰብ ክፍሎች የለማ ሃብት፣ንብረትና የይዘታ መሬታቸውን በማረጋገጥ መተማመኛ ላይ መፈረም ይኖርባቸዋል፡፡ ጉዳት የደረሰበትን ሀብትና ንብረት ቆጠራ በጥልቅ በእያንዳንዱ ቤተሰብ አባል በድርጅቶች እና የህብረተሰብ ክፍሎች መረጃዎች ማሰባሰብና መደረጃት ይኖርባቸዋል፡፡ የውሃ፣ የግጦሽ መሬት፣ የመስኖ ልማት፣የማህበረሰብ ተቋማት ወ.ዘተ. ሃብቶችን በተናጠል ቆጥሮና መዝገቦ መያዝ ያስፈልጋል፡፡ የመሬት ሃብትና የንብረት ቆጠራ በምናካሂድበትና በምንመዘግብበት ጊዜ የሚከተሉትን ሁኔታዎች መሰረት ማድረግ ይገባል፡፡

ሀ. የመሬት የለምነት ደረጃ ለይቶና ቆጥሮ መመዘገብ

በፕሮጀክት ምክንያት በቋሚነትና በጊዜያዊነት ጉዳት የደረሰባቸው የህብረተሰብ ክፍል የንብረትና የሃብት ቆጠራ በሚካሄድበት ጊዜ በተለያዩ ክፍሎች በመመደብ መረጃ ማሰባሰብ አስፈላጊ ነው፡፡ የመንግስት አካል ጥናት በማድረግ የመሬት ምርታማነትንና ገቢን መተንተንና የሚያስገኘው ጥቅም ማወቅ አስፈላጊ ነው፡፡ የመስኖ የእርሻ መሬት፣ በእርጥበት አዘል የሚለማ መሬት፣በመስኖ ማልማት የማይቻል መሬት፣የግጦሽ መሬት፣ደን፣ የመኖሪያ ቤት፣ንግድ ድርጅት መሆኑን መሬቱ የሚሰጠው ጥቅም በሚገባ መረጃው ተቆጥሮና ተመዝግቦ መያዝ አለበት፡፡ ከዚህ አንጻር የመልሶ ማቋቋም ባለሙያ ጉዳት የደረሰበትን መሬት በትክ የሚሰጥ ከሆነ የመሬት ስፋትና የማምረት ዓቅሙ ተመሳሳይነት ደረጃ ተልይቶ መታወቅ አለበት፤ በተጨማሪም የመሬቱ ምርታማነትና ገቢ መጠኑ በተቻለ መጠን ተቀራራቢ ወይም ተመሳሳይ ሊሆን ይገባዋል፡፡

ለ. ቤትና ተያያዥ ግንባታዎች ቆጥሮ ስለመመዘገብ

የመኖሪያ ቤት፣ የማብስያ ቤት፣ሽንት ቤት፣የእህል መጋዘን፣ የእንስሳት ጉሮኖ ወ.ዘ.ተ እንዲሁም ቤቱ የተሰራበት የተለያዩ የቁሳቁሶች ክፍሎች በመለየት በሃብት ቆጠራና ምዝገባ ወቅት መረጃዎችን በዝርዝር ለይቶ መያዝ ይገባል።

ሐ. ሌሎች በግለሰብ ደረጃ የሚገኙ ሀብቶችና ንብረቶች

ይህ የሚያካትተው ተንቀሳቃሽ ያልሆኑ ሀብቶችን ይህ ማለት የግል መሬት ይዞታ፣ ቋሚ ሰብሎች፣ፍራፍሬ፣የመኖ ዛፎች፣ የተፍጥሮና ሰው ሰራሽ ዘፎች፣የመስኖ ስትራክቸሮች ወ.ዘ.ተ በማጠቃለል ጉዳት የደረሰበትን የሀብትና ቆጠራና ምዝገባ በግለሰብ ደረጃ ተመዝግቦ ሊያዝ ይገባል።

መ. የግል፣ የጋራና የማህበረሰብ ተቋማት ሀብቶችና ንብረቶች

በሀብት ምዝገባና ቆጠራ ወቅት የግል ተቋማት ሀብትና ንብረቶች ለምሳሌ ሱቆችን፣ወርክ ሾፖችን፣ፋብሪካዎች እና ሌሎች የገንዘብ ማስገኛ ድርጅቶች በመመዝገብ መረጃዎችን ማጠናክር ያስፈልጋል። የግለሰብ ተቋም ሀብት ምዝገባና ቆጠራ በሚካሄድበት ሰዓት በተለያዩ የባለቤትነት ደረጃ ተለይተው ሊመዘገቡ ይገባል። በህብረተሰብ ደረጃ ጉዳት የደረሰበትን የሀብትና ንብረት ቆጠራ በሚደረግበት ሰዓት የሚከተሉትን ከግምት ውስጥ በማስገባት ቆጠራና ምዝገባ ይካሄዳል ለምሳሌ የማህበረሰብ ደን፣ የወል ግጦሽ፣ የውኃ ተቋማት፣ ወ.ዘ.ተ. እና ሌሎችንም ግምት ውስጥ በማስገባት የጋራ ሀብቶችን መረጃ ለይቶ መያዝ ያስፈልጋል።

ሠ. የባህል እሴቶች

የባህል ሀብት ምዝገባና ቆጠራ በሚከናወንበት ሰዓት የባህል እሴቶቻቸውን በመለየት ማለትም ጥንታዊና ታሪካዊ ቅርሶች፣የመቃብር እና የሃይማኖት ቦታዎች ከግምት ውስጥ ማስገባት ያስፈልጋል።

ረ. መሰረተ ልማት

በሁሉም መሰረተ ልማቶች በፕሮጀክት ምክንያት የሚያካትቱ መንገድ፣ድልድይ፣የመስኖ ካናል፣የውሃ መስመሮች፣የኤሌትሪክ ኃይል እና የቴሌኮምንዜሽን መስመሮች ላይ ከግምት ውስጥ ማስገባት ያስፈልጋል። የንብረት ሀብት ቆጠራ እና ጉዳት ከደረሰበት የህብረተሰብ ክፍል ጋር ማመሳከርና ማጣመር አለብን። የመልሶ ማቋቋም ባለሙያው መረጃዎች በድጅታል ፎቶ ግራፍ፣በሀርድና ሶፍት ኮፒ በማስደገፍ ሁሉንም መረጃዎች መያዝ አደረጅቶ መያዝ ያስፈልጋል።

IV. ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ጥናት ማካሄድ

በፕሮጀክቱ ምክንያት የተጎጂ ማህበረሰቦችን ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ጉዳቶች ተዘርዘረው እና ተተንትነው በአመለካኝ ጠቋሚ መለኪያዎች ተገቢው ትንታኔ በማካሄድ እቅዱ እንዲዘጋጅ ይደረጋል ።

I. ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ጥናት ማዕቀፍ

በፕሮጀክት ቦታዎች የሚደረግ የማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ጥናቶችን በባህሪው የተለያዩ ይዘቶች ይኖረዋል፤ የሄውም በእድሜ፣በፆታ፣በቤተሰብ መጠን፣ በውልደትና ሞት፣ በሃብት ደረጃ፣ በመሬት ይዞታ፣ በእንስሳት ሀብት፣የጤንነት ሁኔታ፣ የትምህርት ሁኔታ፣የገቢ ምንጭ እና ሌሎች የማህበራዊና ምጣኔ ሀብታዊ ተያያዥ

መረጃዎችን እና የመሳሰሉት/ መረጃዎችን መሰብሰብ፣ መደረጃትና መተንተን ይኖርባቸዋል። የተተነተኑት መረጃዎችን በተገቢው ሙያዊ ግምገማ ተካሄደባቸውና ተገቢው ውሳኔ እንዲሰጥበት የሚያስችልና ተጣጣሚ የሆነ የመልሶ ማቋቋም ዕቅድ ለማዘጋጀት ግብዓት ሁኖ ያገልግላል። የማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ጥናት ሲካሄድ ተጨማሪ መረጃዎችን በሁለት ጠቃሚ ቦታዎች ላይ ማሰባሰብ ይቻላል፡

1. የሚሰበሰበው መረጃ በቤተሰብ አባል፣ በገቢ ምንጭና በተቻለ የኑሮ አማራጭ ስልቶችን በሃብት ቆጠራ/inventories/ እና ጉዳት በደረሰባቸው የህብረተሰብ ክፍሎች/census/ ላይ ተለይቶ ይከናወናል።
2. በማህበረሰብ ደረጃ ሊደርሱ የሚችሉ መህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ጉዳቶች በተገቢው ለይቶና አደራጃቶ መያዝ ያስፈልጋል።

V. መረጃ ማደረጃትና መተንተን

የመረጃ ትንተናዎችን በዋናነት የተጎጂ የህብረተሰብ ክፍሎች አካላዊ፣ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ሁኔታዎች በተሻለ ደረጃ ለማሻሻል እንዲያስችል በቅድመ ዝግጅት በተግባር ምዕራፍ የሚከናወኑ እና የክትትልና ግምገማ ስርዓታችን ምን መሆን እንዳለበት የመገመትና የመተንበይ ዓቅም ያጎለብታል። ጉዳት የደረሰበት የህብረተሰብ ክፍል እና የሀብት ምዝገባና ቆጠራ እንዲሁም የኢኮኖሚና ማህበራዊ ጥናት መተንተን ያስፈለገበት ሁለት ጠቀሜታዎች አሉት። እነርሱም፡-

1. የእያንዳንዱን ግለሰብ፣ የወል፣ የጋራና የተቋማት የካሳ ክፍያ መጠን ለማወቅ፤
2. ጉዳት የደረሰበትን ሁኔታ ለይቶ ማወቅ በማስፈለጉ እነዚህም አካላዊ፣ ምጣኔ ሃብታዊ እና ማህበራዊ ጉዳቶች ለመለየት ያስችላል።

VI. ከተጎጂ የህብረተሰቡ ክፍሎች ጋር ውይይት ማካሄድ

በልማት ምክንያት ከይዞታቸው ተነሽ የሆኑ የህብረተሰብ ክፍሎች የሚጋጥማቸውን አስቸጋሪና ፈተኝ ሁኔታዎች በተገቢው ተተንትነውና ተለይተው ውይይትና ምክክር በማድረግ ለቀጣይ በጋራ በሚሰሩ ስራዎች ላይ መስማመትና መፍትሄ ማበጀት ያስፈልጋል። በመሆኑም ስራውን በዋናነት የሚካናውኩት ባለሙያዎችና ባለድርሻ አካላት ለውይይቱ የሚያስፈልጉ መረጃዎች በማሰባሰብ በማደራጀትና በመተንተን የችግርና የመፍትሄ ትስስር ቁርኝት በመለየት በውይይት ወቅት የጋራ ስምምነት ላይ እንዲደረስና ስነልቦናዊ ጫናዎችን ለመቀነስ ያስችላል በዚህም በራስ መተማማን እንዲፈጠር ሰፊ ዕገዛ ያደርጋል።

7.2.2. ካሳ ክፍያና ተያያዥ ህጋዊ ማዕቀፎች

መሬት ለህዝብ ጥቅም ሲፈለግ በቦታው ላይ ያለው የህብረተሰቡ ክፍል እንዲነሳ የሚያስገድዱ የህግ ማዕቀፎች ቢኖሩም የልማት ተነሿዎችን ማቋቋም በአስገዳጅነት የሚያመላክቱ አይደሉም። እስካሁን በፌዴራል፣ በክልል እና በከተማ አስተዳደሮች ደረጃ የወጡ አዋጆች፣ ደንቦች እና መመሪያዎች ትኩረት የንብረት እና የልማት ተነሹ ካሳ ክፍያ በማመቻቸት ላይ በመሆኑ የልማት ተነሹዎችን የኑሮ መሰረት በዘላቂነት መልሶ የማቋቋሙ ጉዳይ ተገቢውን ትኩረት ሳይሰጠው ቆይቷል። የሃገራችን ህገ መንግስት ለልማት ሲባል ንብረት ማንሳትና ካሳ ወይም ትክ እንዲሁም የዘላቂ መልሶ ማቋቋም የማግኘት

መብቶችን ያጎናጸፈ ሲሆን፤ ከህገ መንግስቱ የመነጨ ማለትም በሃገራችን ብሎም በክልላችን ለህዝብ ጥቅም መሬት የማስለቀቅ እና ካሳ ክፍያን አስመለክቶ አዋጅ ቁጥር 1161/2011 እንዲሁም ደንብ ቁጥር 472/2012 እንዲሁም ለሕዝብ ጥቅምና ለሌሎች ልማቶች ሲባል የገጠር መሬት የሚለቀቅበት፤ ካሳ የሚከፈልበት እና የልማት ተነሽዎችን በዘላቂነት መልሶ ለማቋቋም የወጣ መመሪያ ቁጥር 44/2012 ዓ.ም እና የተሻሻለው የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 252/2009 ዓ.ም፤ ደንብ ቁጥር 159/2010 ዓ.ም የህግ ማዕቀፎች ወጥተው ተግባራዊ እየተደረጉ ይገኛል። በተጨማሪም የከሳና ዘላቂ መልሶ ማቋቋም ድጋፍ ስራ መሰራት እንዳለበት በህጎች በግልጽ ቢደነገግም ከመልሶ መቋቋም ጋር በተያያዘ የአስገዳጅነት ባህሪ በግልጽ በለመመላከቱ ለስራው ተገቢው ትኩረት እንዳየገኝ አድርጎታል። ስለሆነም የልማት ተነሽዎችን የማቋቋም ስራ ተገቢውን ትኩረት አግኝቶ ራሱን የቻለ አደረጃጀት ኖሮት በተጠያቂነትና በኃላፊነት እስካሁን ስራው በተገቢው እየተፈጸመ አይደለም። ነገር ግን ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ያለው እንቅስቃሴ ስንመለከት በጣት የሚቆጠርና ከዚህ ግባ የማይባል ውስን ስራዎች በጅምር ይታያሉ። ስለዚህ አሁን ካለው የመሬት ፍላጎት አንፃር የልማት ተነሽዎችን ማቋቋም የሚያስችል የአሰራር ስርዓት ዝርግተን ካልሄድን በአጭር ጊዜ መድረስ የምንፈልገውን ልማት በተገቢው ልናሳካ አንችልም።

7.2.3. የመልሶ ማቋቋም እና የኑሮ አማራጭ ስራዎችን መረጣ ማከናወን

የልማት ተነሽ ባለይዞታ/ዎችን በዘላቂነት ባለማቋቋማችን ምክንያት ልማታዊ አስተሳሰብ እንዳይኖረቸውና ሀገር ሲያድግ እኔም የበለጠ ተጠቃሚ አይደለሁም ለሚል የአስተሳሰብና የተግባር ዝንፈቶች ተጋሪ እንዲሆን ዳርገነዋል። ስለሆነም እነዚህን ችግሮች በተገቢው ማስወገድ ወይም መቀነስ ካልተቻለ ለልማቱና እንደ ሃገር ለምናካሂደው ልማት ዕንቅፋት ይፈጥራል። በመሆኑም በልማት ፕሮጀክት ምክንያት ጉዳት የደረሰባቸው የህብረተሰብ ክፍሎች በዘላቂነት መልሰው በሚቋቋሙበት ወቅት አጋዥ የሆኑ ተግባራትን ተለይተው በጥንቃቄ ማከናወን ይገባል።

ስለሆነም ጉዳት የደረሰባቸው የህብረተሰብ ክፍሎች አዲስ ቦታ በሚሰፍሩበት ሰዓት ከነባር የህብረተሰብ ክፍሎች ተመሳሳይ የማህበራዊ ግንኙነትና ትስስር እንዲፈጥር ማደረግ ይኖርብናል። የቦታ ልየታ ሲመቻች በተቻለ መጠን ቀድመው ከሚኖርበረት አካባቢና ልማቱ ከሚከናወንበት ቦታ ባይርቅ ይመረጣል። ምክንያቱም ተጎሺዎች በቀላሉ የስራ እድል እንዲያገኙ ወይም እንዲፈጥሩለቸው ያስችላል ማለት ነው። በአንዳንድ በተመረጡ ታላላቅ ፕሮጀክቶች መሬት ሲወሰድ በብዛት የሚፈናቀሉ የህብረተሰብ ክፍሎችን በአቅርቢያው ለማሰፈርና ለመቋቋም የማይቻልበት ሁኔታም ይገጥማል። ስለሆነም በአዲስ በሚሰፍሩበት አካባቢ ከነባር የህብረተሰብ ክፍሎች ጋር የማህበራዊና ሌሎች ተያያዥ

ተጽዕኖ እንዳይደርስባቸው አሊያም ችግሩ የሚቀነስበት አግባብ የሚያሳዩ የችግር ማቅለያ አማራጮች ተለይተው በዘላቂ መልሶ ማቋቋም ዕቅድ የተጽዕኖ ግምገማ ሰነድ ውስጥ አብሮ ተካቶ የሚፈታበት አሰራር መዘርጋት ይኖርበታል።

ስለዚህ የልማት ተነሿዎች ተገቢውን ትኩረት በመስጠት በዘላቂነት ኑሮአቸውን ማስቀጠል እንዲችሉ አማራጭ ሰፊ የስራ ዕድል የሚፈጠርበት ሁኔታ ሊመቻችላቸው ይገባል። ከዚህ ጋር ተያይዞ ያላቸውን እውቀትና ጉልበት በስልጠና በማጎልበት እና በካሳ መልክ የሚያገኙትን ገንዘብ በመነሻ የመስሪያ ካፒታልነት በመጠቀም ለዘላቂ ህይወታቸው መሰረት የሚጥሉበትን ሁኔታ መፍጠር ይጠይቃል። በሌላ በኩል በአካባቢው በሚከናወኑ ልማቶች በሚፈጠር አዳዲስ የስራ ዕድሎች የተጠቃሚነት ቅድሚያ እንዲያገኙ፤ በሸር የማልማት እና ቅድሚያ የማልማት መብታቸው እንዲከበር እንዲሁም ወደ ስራ የሚሰማሩበትንና ቋሚ ገቢ የሚያገኙበትን ምቹ ሁኔታ ማመቻቸት ያስፈልጋል። በዚህም ሂደት በቦታው የሚጠቀሙ አልሚዎችና ዜጎችም የልማት ተነሿዎችን ጭምር ይዘው የሚያድጉበትንና አንዱ ሌላውን በመደገፍ ሁለንታዊ ዕድገት ለማምጣት ያስችላቸዋል።

በልማት ፕሮጀክት ለሚደርሰው የጉዳት መጠን ተመጣጣኝ የንብረት ካሳ ብቻ መክፍል በቂ አይደለም። ስለሆነም ተጎጂዎች በዘላቂነት የሚቋቋሙበትን የተለያዩ ስልቶች መንደፍ የግድ ይላል። በመሆኑም የልማት ተነሿዎችን በሚከተሉት የስራ አማራጮች፡-

- በግብርና ነክ መሰረት ያደረገ የኑሮ አማራጭ እና መልሶ ማቋቋም
- በግብርና ነክ ያልሆኑ የኑሮ አማራጭ እና መልሶ ማቋቋም
- የባህል ቅርሶችን በመንከባከብና በመጠበቅ
- ለሴቶችና ለተጋላጭ የህብረተሰብ ክፍሎች ልዩ ድጋፍ በማድረግ ወ.ዘ.ተ ተመጣጣኝ የስራ አድል መፍጠር ያስፈልጋል።

ስለሆነም እንደ ተቋም በዋነነት የምንፈጽማቸው ተግባራት እያንዳንዱ ተጎጂ አርሶ አደር የተለያዩ የኑሮ አማራጮችን በቅድሚያ ባለው የካፒታልና የፍለጎት ውሳኔ መሰረት የሚሰማሩበትን የስራ ዘርፍ አሳታፊ በሆነ መንገድ በግልና በቡድን እንዲመርጥ ማስቻል፤ ተገቢውን የስራ ዘርፍ አዋጭነት ለይቶ እንዲወስን እገዛ የማድረግ፤ ስልጠና፤ የብደርና የግብዓት አቅርቦት፤ የመስሪያ ቦታ የማመቻት፤ የገቢያና የእሴት ሰነሰለት ትስስር እንዲፈጠር፤ መሰረተ ልማት እንዲሟላ በተገቢው የማገዝ ይህም ሲባል የአገልግሎት ተቋማት እና ድርጅቶች ተመልሰው በአግባቡ እንዲተኩ የማድረግ ወ.ዘ.ተ ስራዎች ተለይተው ይከናወናሉ።

አንዚህ ስራዎች በዋናነት በተሻሻለው የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 252/2009 ዓ.ም እና መመሪያ ቁጥር 44/2013 ዓ.ም መሰረት ተለይተው የተቀመጡ ልዩ ልዩ ድጋፎች ተፈጻሚ ይሆናሉ።

7.2.4. የባለድርሻ አካላት ተግባርና ኃላፊነት

የዘላቂ መልሶ ማቋቋም ስራን ለማከናወን የባለድርሻ አካላት ተግባርና ኃላፊነት ለይቶ ማስቀመጥ ይገባል። የዘላቂ መልሶ ማቋቋም ዕቅድ በሚፈጸምበትና በሚከለስበት ጊዜ ሁሉም የሚመለከተው አጋር አካላትና ተጎጂ የህብረተሰብ ክፍሎች በጉዳዩ ላይ መስማማት ይኖርባቸዋል። በመሆኑም የአጋር የመንግስት መስሪያ ቤቶች በተዋረድ ባለቸው ተቋም በመመሪያ ቀጥር 44/ 2013 ዓ.ም መሰረት ኃላፊነታቸውንና ግዴታቸውን መወጣት ይኖርባቸዋል።

7.2.5. የቅሬታ አፈታት ስርዓት መዘርጋትና መተግበር

በፕሮጀክቱ ጉዳት የደረሰበት የህብረተሰብ ክፍል በካሳ ክፍያ፣ በአዲስ በሚሰፍርበት ቦታ፣ በመልሶ መቋቋም ድጋፎች እና በአጠቃላይ በአገልግሎት አሰጣጡ ጥራት ላይ ቅሬታና አቤቱታ ሊያቀርቡ ይችላሉ። በመሆኑም ቅሬታ የተነሳበትን ጉዳዮች ለይቶ በመፍታት የመልሶ ማቋቋም ስራው ተግባራዊ እንዲሆንና ልማቱ በተቀመጠለት የጊዜ ሰሌዳ እንዲጠናቀቅ ማድረግ ይገባል። የቅሬታ አፈታት ስርዓታችን ባህላዊና ህጋዊ ቅሬታ የአፈታት ስርዓት በመጠቀም ወጭዎች መቀነስ ይገባል።

7.2.6. ክትትልና ግምገማ

ለፕሮግራሙ ማስፈጸሚያ የተቀረጹት ግቦች የሚተገበሩትና አጥጋቢ ውጤት ሊመዘገብ የሚችለው የሚመለከታቸው አካላት በትብብርና በቅንጅት ሲሰሩና ለሚጠበቀው የልማት ተነሿዎችን በዘላቂነት የማቋቋምና የልማቱ ተጠቃሚ የማድረግ አላማ ተቀናጅተው በባለቤትነት ስሜት ሲሰሩ ብቻ ነው። ለዚህም በትግበራ ላይ የሚያጋጥሙ ክፍተቶችን በየጊዜው እየፈተሹና እያረሙ መሄድ ያስፈልጋል። ስለሆነም ወቅታዊ የክትትልና ድጋፍ ስልቶችን በመጠቀም የታቀዱት የፕሮግራሙ ስኬት አመላካች ግቦች ስለመከናወናቸውና አገልግሎት አሰጣጡም ተከታታይና ዘላቂነት ባለው መልኩ እየተመራ ስለመሆኑ የመደገፍ ስራ በእቅድ ተይዞ መፈጸም ይኖርበታል።

ስለሆነም ከክልል እስከ ታችኛው የመንግስት መዋቅር የጠበቀ የስራ ግንኙነትና ቅብብሎሽ ሂደት ግልጽና ተነባቢ እንዲሆን የማድረግና ወቅታዊ የሪፖርት ልውውጥ መደረግ ይኖርበታል።

የመልሶ መቋቋም ስራውን ወደ ተግባር ለመለወጥ የተነደፉት ፕሮጀክቶች ወይም የኑሮ አማራጭ የስራ ዘርፎች ሲፈጸሙ የተጠበቀውን ወይም የታቀደውን ውጤትና ግብ ማምጣታቸውን ለማረጋገጥ እንዲቻል በእቅዱ መሰረት የክትትልና ግምገማ ስርዓት የመፍጠር የአፈጻጸም መለኪያዎችን ለይቶ የማስቀመጥና በየጊዜው የመመዘን ስራ መከናወን ይገባል።

7.2.7. የተጠቃለለ የዘላቂ መልሶ መቋቋም ዕቅድ ማዘጋጀት

የተጠቃለለ የዘላቂ መልሶ መቋቋም ዕቅድ በሚዘጋጀበት ወቅት በታሳቢነት የሚካተቱ ጉዳዮችና የአቅድ ሰነዱ በውስጡ በይዘት ደረጃ የሚያካትታቸው ከዚህ በታች በአጭሩ ተመላክቷል፡፡

1. ለዕቅድ ዝግጅት ግብዓት የሚሆኑ መረጃዎችን የማሰባሰብ ስራን የማከናወን ማለትም

- በእያንዳንዱ የመሬት ተጠቃሚ ባለይዞታ የተወሰደ የመሬት መጠን፤
- ጉዳት የደረሰበት ንብረት በዓይነትና በገንዘብ በእያንዳንዱ አርሶ አደር መለየት፤
- የጉዳት መጠኑን ለመወሰን የሚያግዙ መረጃዎችን የማደረጃት ማለትም የቤተሰብ ብዛት፤ ዕድሜ፤ የመሬት ይዞታ፤ የጾታ፤ የገቢ መጠን፤ ተጨማሪ የኑሮ መሰረት፤ የመሬት ይዞታው ምርተማካነት ሁኔታ ወዘተ የመለየት፤
- በግለሰብ ደረጃ የጉዳት መጠን ለይቶ የመወሰን፤
- የተጋላጭ የህብረተሰብ ክፍሎች የደረሰባቸውና ቀጣይ ሊደርስ የሚችለውን ጉዳት የመለየትና የመተንበይ፤
- ቀጥተኛ ባልሆነ መንገድ የሚጎዱ የህብረተሰብ ክፍሎችን የሚጋጥማቸውን የጉዳት መጠን የመለየት
- በጥቅል በህረተሰቡ ሊያጋጥሙ የሚችሉ ጉዳዮችን የመለየት ወዘተ

2. በተለዩ ጉዳት ዓይነቶችና ደረጃዎች መሰረት የዘላቂ መልሶ መቋቋም አማራጮችን ለይቶ ማቀድ

3. ጉዳት የደረሰባቸው የህብረተሰብ ክፍሎች ኑሮ አማራጭ ፍላጎታቸውን በተናጠል ወይም በቡድን እንዲመርጡ ማድረግ

4. ለተመረጡ የመልሶ መቋቋም አማራጮች ማስፈጸሚያ የሚውለውን በጀት የመወሰን፤ ይህ ስራ በዋናነት በተነሽዎች ተካፋይ የከሳ ገንዘብ ሁኖ እንደ አስፈላጊነቱ በሚመቻች የብድር አቅርቦት ወይም በመንግስትዊና መንግስታዊ ባልሆኑ ድርጅቶች በሚገኝ ልዩ ድጋፍ ተለይቶ መመለካት ይኖርበታል፡፡

5. በተጨማሪነት የሚያስፈልጉ ልዩ ልዩ ድጋፎች በአይነትና በመጠን፤ በማንና እንዴት መከናወን እንደሚችል መቀመጥ ይኖርበታል፡፡

6. የመልሶ መቋቋም ስራው የሚከናወንበት የጊዜ ሰሌዳ በእቅዱ ውስጥ በግልጽ መቀመጥ ይኖርበታል፡፡

8. የዘላቂ መልሶ መቋቋም ተግባራት ማስፈፀሚያ ስልቶች

በልማት ምክንያት ለህዝብ ጥቅም ሲባል ከመሬት ይዞታቸው እና ከቤት ንብረታቸው የሚፈናቀሉ አርሶ አደሮችና ሌሎች የልማት ተነሿዎች በዘላቂነት ለማቋቋም ከክልል እስከ ወረዳ ድረስ መቀናጀትና መደጋገፍ ያስፈልጋል። በመሆኑም በመሰረታዊነት የምንከተላቸው ዋና ዋና የአፈጻጸም ስልቶች በዘርዘር ቀረቡዋል።

8.1. የፈጻሚ ባለሙያ እና የአመራሩን የመፈጸም ዓቅም ማሳደግ

አመራሩና ባለሙያው የሚጠበቅበትን የስራ ድርሻና ኃላፊነት በብቃት እንዲወጣ አመለካከታቸውን የማስተካከል፣ ክህሎታቸውንና የመፈጸም ዓቅማቸውን የማሳደግ ስራ ሊከናወን ይገባል።

8.2. ተነሽ ባለይዞታዎችን ተጠቃሚነት ማረጋገጥ

የልማት ተነሿዎች የበኩላቸውን አስተዋጽኦ የሚያደርጉበት አደረጃጀት ፈጥሮ የመተግበር፣ ተጠቃሚነታቸውን ለማረጋገጥ እንዲቻል ተሳትፎቸውን የማሳደግ፣ በተለይ ለተነሹዎች በሚከናወኑ ልዩ ልዩ ድጋፎችና አገልግሎቶች እኩልና ፍትሃዊ እንዲሆን መድረግ እና ብሎም የተጠቃሚነት እርካታቸውን ማረጋገጥ።

8.3. ስራዎችን በግልጽ በቅድም ተከተል አቅዶ መፈጸም

በርካታ የመልሶ መቋቋም ስራዎች በአንድ ጊዜ በእኩል ደረጃ ለመፈጸም ብንሞክር ያለን የሰው ሃይልና የፋይናንስ አቅም ይህን ማድረግ ስለማያስችለን ስራዎችን በቅደም ተከተል ደረጃ በደረጃ ተመጋጋቢነት ባለው ሁኔታ መፈጸም የግድ ይለናል። ስለሆነም ለፕሮግራሙ ስኬት በቅድሚያ እና በትኩረት መሰራት ያለበትን ቁልፍ ስራ በመስራት ሌሎችንም ስራዎች ለመፈጸም በሚያስችል መልኩ ስራዎችን በግልጽ ቅደም ተከተል አቅዶ መፈጸም የሚያስችል ዕቅድ ነድፎና ቁልፍ ተግባር ለይቶ መረባረብ አንዱ የአፈጻጸም አቅጣጫ ነው።

የዚህ ፕሮግራም መነሻና መድረሻ በውጤት የሚለካ መሆን ይኖርበታል። የስራ ውጤት ከምንም ነገር በላይ ለማረጋገጥ ደግሞ ጠንካራ የሆነ የስራ ባህል እና ለዚህም የቅርብ የክትትልና ድጋፍ ስርዓት መገንባት ለነገ የማይባል ስራ መሆኑን መገንዘብ ይኖርበታል። በመሆኑም ተነሹ አርሶ አደሮችና ሌሎችም የሚመለከታቸው አጋር አካላት ስራውን ለማከናወን ዕቅዶች ሲዘጋጁ የስራ ውጤትን ለማረጋገጥ፣ አመለካከትን ለማሻሻል የሚያስችሉ ቁልፍ የአፈጻጸም አመልካጮች (key indicator) የተቀመጡ መሆኑን ማረጋገጥ ያስፈልጋል።

በአፈጻጸም ሪፖርቶችም ላይ በተመሳሳይ የውጤት አመልካቶች መሰረት ያደረገ የሶስቱ የክትትል አግባቦች በቅንጅት የሚደረግ ይሆናል። ከሪፖርቶች በተጨማሪም የመስክ ኢንስፔክሽን ተካሂዶ የተደራጀ ሪፖርት እንዲቀርብ ይደረጋል። የመስክ ቅኝትና የአፈጻጸም ሪፖርቱን የያዘ የግምገማ ሪፖርት ተዘጋጅቶ ውይይት እና ግብረ መልስም በአካል ይደረግበታል። በአፈጻጸም የተሻሉ ተሞክሮዎች ተቀምጠውና ትምህርት ተወስዶባቸው እንዲሰሩ ይደረጋል። በመጨረሻም በዕቅድ አፈጻጸም ግምገማ ሂደት እያንዳንዱ ፈፃሚ አመራርና ባለሙያ እንደተቋም በተጨማሪም የስራ ውጤቱና ከውጤቶቹ በስተጀርባ ባሉ አመለካከቶችና እሴቶች መሰረት የሚለካበት ስርዓት ተዘርግቶ የሚፈጸም ይሆናል።

8.4. የአሳታፊነት መርህ መከተል

የዘላቂ መልሶ መቋቋም ስራው በወናነት የአጋር አካትንና ተቋቋሚ አርሶ አደሮችን ተሳትፎ ማረጋገጥ ይኖርበታል።

8.5. የቅንጅታዊ የአሰራር ስርዓት መዘርጋትና መፈጸም

የመልሶ መቋቋም ስራውን ለማከናወን የተቋማትና ባለድርሻ አካት ቅንጅትን የሚጠይቅ ሲሆን፤ በዋነኛነት ህዝብን የልማቱ ባለቤት ለማድረግ እንዲቻል በየደረጃው ህዝቡን ለማሳተፍ የሚያስችል አሰራር መዘርጋትና መተግበር ያስፈልጋል። ከምዝረታው ቅንጅታዊ አሰራር ውስጥም ከተጠቀሱትም በተጨማሪ የሚዲያ አካላትን፣ የፍትህ ተቋማትን ወ.ዘ.ተ ጭምር በማካተት በተቻለ መጠን ስራውን ለማከናወን ርብርብ ማድረግ ይገባል።

8.6. የዘላቂ መልሶ ማቋቋም የበጀት ምንጭ

የመልሶ መቋቋም ስራ ለማከናወን የበጀት ምንጩን ለይቶ ማስቀመጥ ለአፈጻጸም ክትትል በዋናነት ይረዳል። የሚዘገጃው በጀት በዋነነት ታሳቢ የሚያደርገው፡

1. የካሳ ክፍያ
2. የተቋቋሚው ሌላ ተጨማሪ የግል ካፒታል
3. ብድር
4. የልማት ደርጅቶችና የፕሮጀክቶች ልዩ ድጋፍ ወ.ዘ.ተ

8.7. የአፈጻጸም ክትትልና ግምገማ ሥርዓት

የመልሶ መቋቋም ስራውን ወደ ተግባር ለመለወጥ የተነደፉት ፕሮጀክቶች ወይም የኑሮ አማራጭ የስራ ዘርፎች ሲፈጸሙ የተጠበቀውን ወይም የታቀደውን ውጤትና ግብ ማምጣታቸውን ለማረጋገጥ እንዲቻል በእቅዱ መሰረት የክትትልና ግምገማ ስርዓት የመፍጠር የአፈጻጸም መለኪያዎችን ለይቶ የማስቀመጥና በየጊዜው የመመዘን ስራ መከናወን ይገባል።

9.ዕዝሎች

በፕሮጀክት ተነኪዎች መልሶ ለማቋቋም የስራ ዘርፍ ፍላጎት ማሳወቂያ ካርድ

ቀበሌ-----ጎጥ-----

የፕሮጀክቱ ተነኪ ስም-----ፆታ-----ዕድሜ-----

የቤተሰብ አባላት(አባወራን/እማወራን ጨምሮ)፤ ወንድ-----ሴት-----ድምር-----

3.የተነካ (የተወሰደ) መሬት በቃዳ-----ቀሪ መሬት በቃዳ-----

4.የመስራት አቅም(ምርጥ) ሀ) እችላለሁ ለ) አልችልም ፤ ለምን-----

5.የመረጠዉ የሥራ ዘርፍ :ሀ)-----ለ)-----ሐ)-----

6.የመረጠዉ የመስሪያ ቦታ -----ለስራ ያስቀመጠዉ በጀት/ብር-----

7.የተከፈለዉን ካሳ ምን አደረክበት ሀ)-----

ለ)-----ሐ)-----

8.ተፈላጊ ችሎታ ወይም የሥራ ልምድ-----የትምህርት ደረጃ-----

9.የመልሶ ማቋቋም የሥራ አጀማመር(መልሱን የክብቡ)

ሀ) በግል ለ)ከቤተሰብ ና ጋደኛ ጋር በቡድን ሐ)በህብረት ስራ ማኀበራት
መ)በአክሲዮን ሠ) ሌላ ካለ የገለጽ-----

የአመልካች ፊርማ -----ቀን-----

የትዳር አጋር ፊርማ-----ቀን-----

ከሰ የተቀበለበት አመተ ምህረት

[illegible]

Validated and screened Number of PAPs/ጉዳት የደረሰበት አ/አደር የመተችት ና የማጥራት

s / n	ዝርዝር ተግባራት	ወረዳ				ወረዳ			ጠ.ድምር
		ቀበሌ	ቀበሌ	ቀበሌ	ን.ድምር	ቀበሌ	ቀበሌ	ን.ድምር	
	የወል መሬትላይ የተደረገ ምዝገባ								
	Double Count/በድጋሚ የተቆጠለ								
	Repetition/ድግግሞሽ								
	Unneeded.የማይፈለግ								
	ትክክለኛ ተገኝ								

Identified PAPs by Type of Project Components/ጉዳት የደረሰበት መለየት በፕሮጀክት የተለያዩ ክፍሎች

የተለያዩ የትሮጀክት ክፍሎች	የተገኝ ቁጥር በወረዳ			የተገኝ ቁጥር በወረዳ				አ.ድምር
	ቀበሌ	ቀበሌ	ን.ድምር	ቀበሌ	ቀበሌ		ን.ድምር	
TOTAL								

Existing Current Location of the PAPs/አሁን በትክክል የሚኖሩበት አካባቢ

	ተገኛ አሁን የሚኖርበት አካባቢ	Affected Kebeles/ጎዳት የደተሰበት ቀበሌ					
		ቀበሌ	ቀበሌ				ድምር
	Addis ababa						
	Bahir dar						
	Gondar						

Existing social Services in the Project Affected Kebeles/ጎዳት በደረሰበት አካባቢ ያሉ ማህበራዊ ተቋማት

የተቋማት ዝርዝር	ወረዳ			ወረዳ			Total
	ቀበሌ	ቀበሌ	ን.ድምር	ቀበሌ	ቀበሌ	ን.ድምር	
School							
Church							
Veterinary service							
Cooperatives							
FTC							
Mosque							

Interrupted Social Services/የተቋረጠባቸዉ አገልግሎት ተቋማት

ተ/ቀ	አገልግልግሎት ተቋማት	ወረዳ	ቀበሌ	የሚገኝበት ጎጥ	ብዛት	የተቋረጠበት ምክንያት	አሁን ያለበት ሁኔታ

ተጎጅዎችን በጉዳት መጠን ና ደረጃ መለየት

ተ. ቁ	ጉዳት የደረሰበት አ/አደር ስም ዝርዝር	ጾታ	እድሜ	ወረዳ	ቀበሌ	የቤተሰብ ብዛት	የነበረው መሬት በሄ/ር	በፕሮጀክት ምክንያት የታጣ መሬት በሄ/ር	ቀሪ መሬት በሄ/ር	የጉዳት መጠን በ %	የጉዳት ደረጃ	ቤት የተጎዳበት
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												
13												

ተጎጆ አ/አደሮች የተሰማሩበት የስራ መስክ አይነት

ተ/ቁ	የተሰማሩበት የስራ መስክ አይነት	ወረዳ		ድምር
		ቀበሌ	ቀበሌ	
1	በግብርና ብቻ			
2	በግብርና እና			
2.1	የእህል ወፍጮ			
2.2	የእህል ወፍጮ ሱቅ			
	ወዘተ			

Vulnerability Status/ተጎጂ የህብረተሰብ ክፍል

	የተጎዳበት ምክንያት	የእድሜ ሁኔታ	የተጎጂው ቁጥር
1	ተጎጂው		
	ማየት የማይችል		
	የጤና ችግር		
	አካል ጉዳተኛ		

የ ተጎድዎች አጠቃላይ ዝርዝር ሁኔታ

ተ. ቁ	ጉዳት የደረሰበት አ/አደር ስም ዝርዝር	ጾታ	እድሜ	ወረዳ	ቀበሌ	የጋብቻ ሁኔታ	አሁን ያለበት ቦታ	አሁን እየሰራ ያለው ስራ	የቤተሰብ ብዛት	የመረጠ ዉ የስራ ዘርፍ	የመረጠ ዉ የስራ ቦታ	የጉዳት መጠን በ %	ቤት የተጎዳ በት	የጉዳት ደረጃ
1														
2														
3														
4														
5														
6														
7														
8														
9														
10														
11														
12														
13														
14														
15														
16														
17														